

REALITI SHOULARNING TILSHUNOSLIKDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

Axmedova Marjona Nuriddinovna

Annotatsiya: Realiti shoularning tilshunoslikdagi o'rni va ahamiyati hozirgi zamon madaniyatining ajralmas qismiga aylangan televizion formatning tilshunoslik faniga ta'sirini o'rganishda muhim mavzu hisoblanadi. Realiti shoular bevosita mumtoz asarlar yoki ilmiy matnlar bo'lmasa-da, ular kundalik nutqning, lug'at boyligining, intonatsiya va uslubning o'ziga xos ko'rsatgichlarini aks ettiradi. Shunday ekan, bu janr tilshunoslarga yangi xarakteristikalar va o'zgarayotgan kommunikativ holatlar uchun qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: madaniyat, realiti shoular, lug'at, intonatsiya, nutq, teleko'rsatuvlar, tilshunoslikda, so'zlar, iboralar.

Abstract: The role and significance of reality shows in linguistics is an important topic in studying the impact of the television format, which has become an integral part of modern culture, on linguistics. Although reality shows are not directly classical works or scientific texts, they reflect specific indicators of everyday speech, vocabulary, intonation and style. Therefore, this genre provides linguists with valuable information about new characteristics and changing communicative situations.

Keywords: culture, reality shows, vocabulary, intonation, speech, television programs, in linguistics, words, phrases.

Realiti shoularning asosiy xususiyatlaridan biri – ular odamlarning tabiiy va "ochiq" nutqini taqdim etishidir. Ko'plab boshqa teleko'rsatuvlar yoki repertuarlarda qatnashchilar belgilangan ssenariyga asoslanadi, ammo realiti shoularda ishtirokchilar o'zaro muloqotda vaziyatga javoban fikr bildiradilar, o'z his-tuyg'ularini, hayotiy tajribalarini so'zda ifoda etadilar. Bu esa lingvistik antropologiya va pragmatika sohalarida yuzaga kelayotgan jarayonlarni chuqur o'rganishga imkon yaratadi. Realiti shoular nutqdagi erkinlik, real nutqdagi "noaniqlik" va "xatoliklar"ni ko'rsatadi, bu esa tilning tabiiyligi va dinamizmini yoritadi. Tilshunoslikda pragmatika, ya'ni nutq

harakati, muloqotdagi maqsad va vaziyatni o'rganish muhim o'rin tutadi. Realiti shoular esa aniq muloqot kontekstini ko'rsatib berishi bois pragmatikaning amaliy namunasi sifatida xizmat qiladi. Tanqidiy muhit, ziddiyatlar, hissiy asoratlar qatnashchilarning nutqiga ta'sir etadi, bu esa nutq aktlarining qanday shakllanishi, tanlovlar barobarida qaysi so'zlar va iboralarning ishlatilishini yoritishga yordam beradi. Shuningdek, qatnashchilarning intonatsiyasi, pauzalari, emotsional bo'roni mavjud holatdagi semantikani boyitadi, shuning uchun realiti shou lug'at shakllanishining jonli maydoni hamdir.[1]

Realiti shoularning tilshunoslikdagi yana bir qiziqarli jihati – bu nutqdagi sheva va lingvistik xilma-xillikning ko'rsatilishidir. Ishtirokchilar ko'pincha o'z mintaqalariga xos talaffuz, leksika va uslublardan foydalanadilar. Bu esa lingvistlarning dialektologiya va sociolingvistika sohalarida ishlash uchun qimmatli ma'lumot bo'lib xizmat qiladi. O'zbek tilining turli hududiy variantlari, shuningdek, boshqa tillardan olingan so'zlar va atalmalarning kundalik nutqda qanday qo'llanayotganini tahlil qilish imkonini yaratadi. Yana bir ahamiyatli jihat – bu realiti shoularda yosh avlod tilining namoyon bo'lishidir. Yoshlar o'zaro muloqotda tez-tez yangicha ifodalar, jargon va novator leksikani ishlatadi. Bu esa tilning doimiy rivojlanishini va yangi muloqot uslublarining paydo bo'lishini ko'rsatadi. Tilshunoslar yoshlar qaysi intonatsiya, ibora va nutq uslubini afzal ko'rishlarini kuzatish orqali til evolyutsiyasini batafsil tushunishi mumkin. Realiti shoulardagi she'rlar, hadisalar va murakkab kommunikatsiya jarayonlari tilshunoslikda kommunikatsiya nazariyasi, nutq madaniyati va psixolinguistika uchun yangi dalillarni taqdim etadi.[2]

Realiti shoularning ijtimoiy tili, ya'ni nutqdagi ijtimoiy qatlamlararo farqlar tilshunoslik uchun katta ahamiyatga ega. Bu janrda turli ijtimoiy qatlamlar, yosh guruhlari, jinslar, madaniyat vakillari qatnashadi. Ularning nutq usullari, dialekt va idiomatik ishlatilishi o'rganilsa, jamiyat ichida tilning qanday ishlatilishi, uning ijtimoiy funktsiyalari va naqadar ijtimoiy kontekstga bo'ysunishi aniqlanadi. Tilshunoslar bu orqali tilning so'zlashuvchilarga kimligini ko'rsatishdagi vositalarini ham bilib oladi. Bundan tashqari, realiti shoulardagi muloqot ko'pincha spontane –

tashkillashtirilmagan, o'zgaruvchan holatlarda sodir bo'ladi. Bu holat nutq madaniyati, aktyorlarning suhbat davomida yuzaga keladigan strategiyalarini o'rganishga yordam beradi. Qanday qilib qatnashchilar mavzuni o'zgartiradilar, tanqidga javob beradilar yoki konfliktlarni hal qiladilar? Ushbu savollarga tilshunoslik nuqtai nazaridan javoblar qidiriladi. Ushbu jarayonlar kommunikativ kompetentlikni va nutq madaniyatining shakllanishini ochib beradi.[3]

Tilshunoslikda nutqdagi yangi frazeologiya va metaforalarning paydo bo'lishi diqqat markazida. Realiti shoularda qatnashchilar ko'pincha o'z hissiyotlarini kuchaytirish uchun yangi iboralarni yaratadilar yoki ommaviy madaniyat mahsulotlaridan olingan frazalarni kundalik nutqqa olib kiradilar. Bu jarayon leksik innovatsiyalarni va kontekstga qarab so'zlarning ma'nosini o'zgartirishni ko'rsatadi. Shuningdek, realiti shoularda ko'plab kod almashinuvi, til aralashuvi kuzatiladi, bu esa kodlarga tahlil qilishni talab qiladi. Realiti shoular tilshunoslikda kommunikatsiyaning multimodal yo'nalishini rivojlantirishga ham hissa qo'shadi. Nutq bilan birga yuz ifodalari, tana tili, gestlar orqali yuborilayotgan ma'lumotlar tilshunoslar uchun qo'shimcha ma'lumotlar to'plamini yaratadi. Bunday multimodal tahlillar nutq madaniyatining yanada kengroq va chuqurroq o'rganilishiga imkon beradi. Realiti shoularda qatnashchilar o'zaro aloqalarida faqat so'zlar emas, balki butun tana tili orqali ham muloqot qilib, tilning noverbal elementlarini ko'rsatadilar. Shu bilan birga, realiti shoular ommaviy madaniyat va ijtimoiy tarmoqlardagi yangi ma'lumot manbai sifatida tilshunoslikda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ko'plab nutq modellari va uslublari shu shoular orqali keng tarqaladi, xususan, yoshlar orasida yangi so'zlar, iboralar va nutq shakllari paydo bo'ladi. Shuningdek, ommaviy tilda yuzaga kelgan tilning standartdan chetga chiqishi yoki yangi normalarning paydo bo'lishi realiti shoularda aks ettiriladi. Shuning uchun tilshunoslar realiti shoularni ijtimoiy on va til o'rtasidagi o'zaro bog'lanishni tahlil qilish uchun ham keng o'rganadilar.[4]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, realiti shoular tilshunoslikda nutqning tabiiy va zamonaviy ko'rinishini o'rganish uchun noyob laboratoriya vazifasini bajaradi. Ushbu janr orqali

tilning strukturasi va funksiyalaridagi o'zgarishlarni, nutqdagi yangiliklarni, muloqotdagi muhim omillarni aniqlash mumkin. Raqamli davr va ommaviy kommunikatsiya sharoitida realiti shoular til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni yanada oshiradi, tilning jamiyatdagi rolini tubdan o'rgatadi. Shunday ekan, realiti shoularni tilshunoslik sohasida ijtimoiy va lingvistik jarayonlarni o'rganish uchun samarali vosita sifatida ko'rish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdulkarimov, O. (2019). Til va madaniyat o'rtasidagi lingvomadaniyatshunoslik masalalari. O'zbekiston Fanlari Akademiyasi Axborotnomasi, 2(48), 15-21.
2. Abdusattorova, N. (2020). Realiya tushunchasining tilshunoslikdagi roli. Til va Adabiyot, 3, 47-53.
3. Akbarova, M. (2021). O'zbek tilining zamonaviy kommunikatsiyadagi funksiyalari. Tilshunoslik va Lingvodidaktika, 1(12), 30-38.
4. Muminov, T. (2018). Lingvokulturologiya va realiya: Tilimizda milliy madaniyatning ifodalanishi. Filologiya fanlari doktori dissertatsiyasi (xalqaro), Toshkent.
5. Rajabov, S. (2017). O'zbek nutq madaniyati va ommaviy kommunikatsiyalarda yangi shakllar. O'zbek tili va adabiyoti, 2, 56-64.
6. Sharipova, D. (2022). Lingvistik pragmatikaning zamonaviy yo'nalishlari. Ilmiy Izlanishlar, 4(29), 79-85.
7. Toshmatov, B. (2020). O'zbek tilida xalqaro madaniyatning ta'siri va natijalari. Hududiy Lingvistika, 5(3), 12-20.